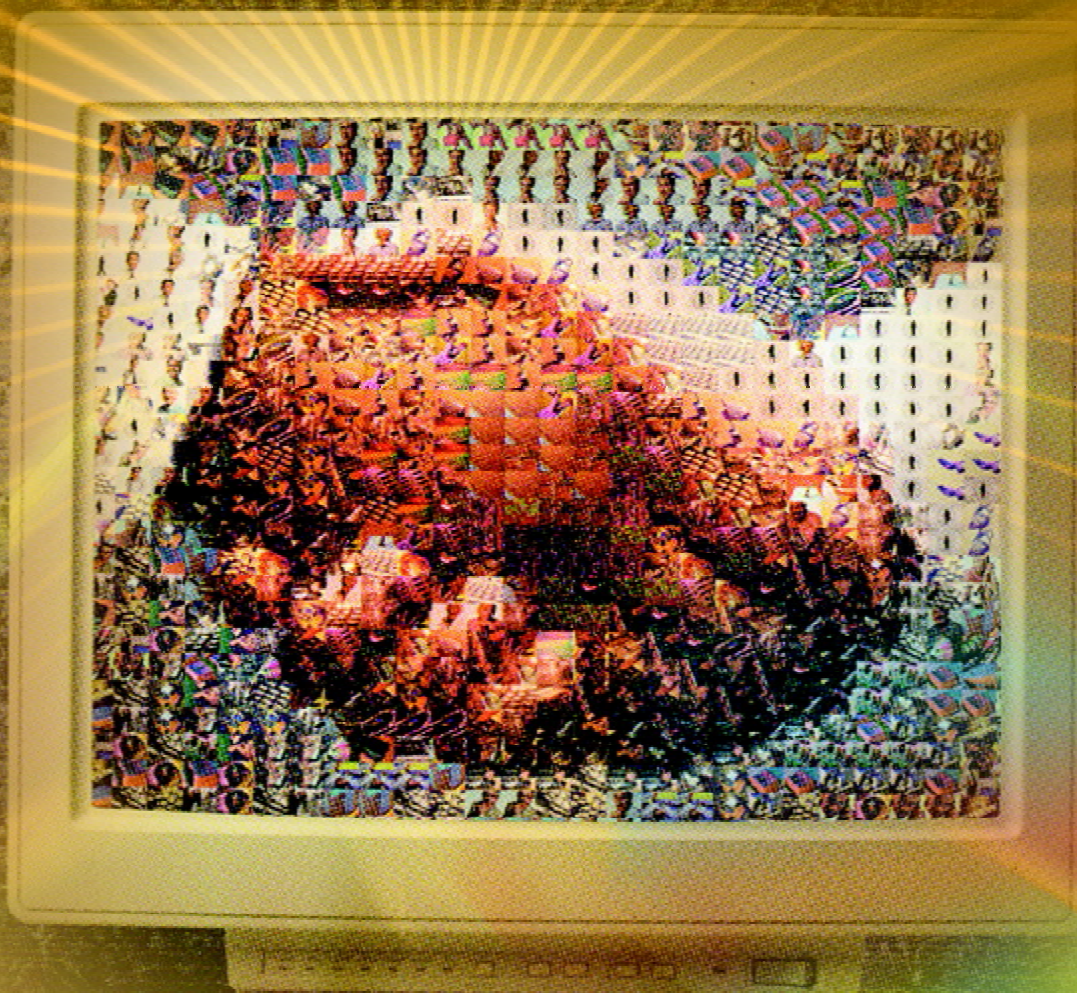

คู่มือ

**การสร้างคู่มือเครือข่ายการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
สำหรับบุคลากรสถานศึกษาและบุคลากรสาธารณสุข**

กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงสาธารณสุข

ชื่อหนังสือ	: คู่มือการสร้างคู่มือช่วยการเรียนรู้สำหรับเด็กและบุคลากรสาธารณสุข
บรรณาธิการ	: เสาวนีย์ พัฒนอมร วนิดา ชนินทุยทวงศ์
ISBN	: 974-465-556-9
พิมพ์ครั้งที่ 1	: มิถุนายน 2547
จำนวนพิมพ์	: 1,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	: สำนักพัฒนาสุขภาพจิตและสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต
ออกแบบปก	: อภิวรรณ อินด้าง
พิมพ์ที่	: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

ในยุคที่สถาบันครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างและบทบาท พ่อแม่ต่างฝากความหวังไว้กับครู และระบบการศึกษาว่าจะสามารถพัฒนาลูกๆ ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ เต็มอรรถทางด้านวิชาการ เต็มเต็มในด้านคุณธรรมจริยธรรม พร้อมทั้งเสริมสร้างทักษะในการดำเนินชีวิตให้กับทรัพยากรบุคคล ถึงแม้ว่าครอบครัวจะเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมและพ่อแม่ คือ เบ้าหลอมหลักของลูก แต่สถาบันการศึกษาก็เป็นประจวบที่ส่องของเด็ก ครูมีส่วนในการแต่งแต้มความงดงามให้กับอนาคตของเด็กและเยาวชนในสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่อันมีเกียรติที่เป็นตราประทับอยู่กับบทบาท “พ่อพิมพ์ แม่พิมพ์ของชาติ” มาช้านาน ยิ่งสภาพสังคมเต็มไปด้วยสิ่งกระตุ้นที่ทำให้เด็กและเยาวชนสับสนได้มากขึ้นเท่าใด พ่อพิมพ์ แม่พิมพ์ของชาติ ก็ยิ่งต้องทำงานหนัก และต้องเร่งพัฒนาระบบการศึกษาให้เข้มแข็งสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชนให้มากขึ้นเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ภารกิจอันยากและยิ่งใหญ่ของครูและสถาบันการศึกษาเป็นหน้าที่ที่ไม่สามารถดำเนินการอย่างโดดเดี่ยวได้ ต้องมีการหาพันธมิตรเพื่อสร้างภาคีในการทำงาน ดังนั้นแนวคิดในการสร้างคู่มือช่วยระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ที่ได้นำเสนอโดยบรรจหลักการและรายละเอียดลงในหนังสือ 4 เล่ม คือ

- ๓. คู่มือผู้บริหาร : การสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- ๓. คู่มือการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำหรับบุคลากรสถานศึกษาและบุคลากรสาธารณสุข
- ๓. คู่มือสนับสนุนการดำเนินงานคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- ๓. ความรู้สุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นสำหรับผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายสุขภาพจิต

จึงเป็นชุดหนังสือที่น่าสนใจ เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยเปิดทางเลือกในการบริหารและการปฏิบัติงานที่คาดว่าจะสร้างให้เกิดความร่วมมือในการทำงานแบบยั่งยืน และนำไปสู่การเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน อันเป็นแรงปรารถนาของทุกคนในสังคม ซึ่งนับว่าเป็นชัยชนะหรือเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายของทุกฝ่ายนั่นเอง

(นางสิริกร มณีรินทร์)

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

คู่มือการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับบุคลากรสถานศึกษาและบุคลากรสาธารณสุข

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการพัฒนาให้นักเรียนมีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการศึกษา ซึ่งได้มีการดำเนินงานและพัฒนาปรับปรุงมาเรื่อย ๆ จนถึงปีพุทธศักราช 2546 ที่การดำเนินงานเริ่มเข้มข้น ครอบคลุม และเอาใจจริงมากยิ่งขึ้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (นางสุตารัตน์ เกยุราพันธ์) และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นางสิริกร มณีรินทร์) ได้ร่วมประชุมประสานความร่วมมือของสองกระทรวง เรื่องการดำเนินงานสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งรวมถึงระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วย

การวิเคราะห์หาแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนบรรลุผลสำเร็จและ เป็นไปอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีการสร้างคู่มือช่วยระหว่างสถานศึกษา และสถานบริการสาธารณสุขในเขต พื้นที่เดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน โดยมีผู้บริหารของทั้งสองสถาบันเป็นผู้นำในการผลักดัน บูรณาการการทำงานเข้าสู่ระบบเดิมที่มีอยู่ พัฒนาบุคลากร สนับสนุนปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผล พร้อมทั้งสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมคิดและร่วมทำไปพร้อม ๆ กัน ตลอดจนแสวงหาแนวทาง ในการสร้างเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชน

คู่มือการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเล่มนี้ เป็นการนำเสนอแนวทางการสร้างและพัฒนา ความร่วมมือระหว่างระบบการศึกษา และระบบบริการสาธารณสุขในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านสุขภาพจิตและ ป้องกันสารเสพติดในทุกกระดับ ตั้งแต่การส่งเสริม ป้องกัน และช่วยเหลือ โดยดำเนินงานให้สอดคล้องกับระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

ขอขอบคุณบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดทำคู่มือ ทั้งในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการ สถานบริการสาธารณสุข ในพื้นที่ และกรมสุขภาพจิต ที่ทำให้ได้นวัตกรรมที่มีคุณค่ายิ่งในการสนับสนุนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติสืบไปในอนาคต

Wu A ee

(คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา)
เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(นายปราชญ์ บุญยวงศ์วิโรจน์)
อธิบดีกรมสุขภาพจิต

คู่มือการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับบุคลากรสถานศึกษาและบุคลากรสาธารณสุข

	หน้า
คำนิยม	ก
คำนำ	ค
คำชี้แจง	ง
บทนำ กรอบแนวคิดการสร้างและพัฒนาคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1
1. ความสำคัญในการสร้างและพัฒนาคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1
ระหว่างระบบการศึกษาและระบบสาธารณสุข	
2. ลักษณะสำคัญของคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	2
3. ปัจจัยส่งเสริมประสิทธิภาพของคู่มือช่วย (Key Success Factor)	2
4. แนวคิดบูรณาการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่างระบบการศึกษา	2
สถานบริการสาธารณสุข	
5. แผนการดำเนินงานสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่างสถานศึกษา	4
และสถานบริการสาธารณสุข	
6. แนวทางการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของคู่มือช่วย	5
7. ขอบข่ายความรับผิดชอบและกิจกรรมที่หน่วยงานของคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	7
ระหว่างสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุข	
บทที่ 1 แนวทางการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	9
1. การกำหนดคู่มือช่วย	9
2. การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการกำหนดยุทธศาสตร์	12
แผนการดำเนินงานกิจกรรมสานประโยชน์ การประสานงาน	
และการประเมินผลร่วมกันระหว่างคู่มือช่วย	
3. การเสริมสร้างแรงจูงใจ ในการดำเนินงานและความเข้มแข็งของทีมงาน	25
4. การพัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา	40

	หน้า
บทที่ 2 แนวทางบูรณาการ การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระหว่างสถานศึกษา.....	49
และสถานบริการสาธารณสุข	
1. ด้านการป้องกันและการส่งเสริม	52
1.1 การรู้จักนักเรียนรายบุคคล	52
1.2 การคัดกรองนักเรียน	66
1.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริม ป้องกัน	80
1.3.1 กิจกรรมโฮมรูม (Home room)	81
1.3.2 การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)	87
2. ด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา	92
2.1 การช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาโดยครูที่ปรึกษา	93
2.1.1 ให้การปรึกษาเบื้องต้น	100
2.1.2 การปรับพฤติกรรมด้วยกิจกรรมในชั้นเรียน	106
2.1.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน/จับคู่ Buddy	110
2.1.4 การสื่อสารกับผู้ปกครอง	114
2.1.5 กิจกรรมซ่อมเสริม	118
2.1.6 กิจกรรมเสริมหลักสูตร	122
2.1.7 การเยี่ยมบ้านนักเรียน	126
2.1.8 การส่งต่อภายใน	132
2.2 การช่วยเหลือนักเรียนในกรณียุ่งยากซับซ้อนโดยครูแนะแนว	135
หรือฝ่ายปกครอง	
2.2.1 การให้การปรึกษาในกรณียุ่งยากซับซ้อน	136
2.2.2 การประชุมปรึกษารายกรณีในกรณียุ่งยากซับซ้อน	141
2.2.3 การส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก	155
2.2.4 การจัดกิจกรรมกลุ่มจิตสังคมบำบัดในสถานศึกษา	160
2.3 กิจกรรมสนับสนุนการช่วยเหลือนักเรียนในกรณียุ่งยากซับซ้อน	174
โดยบุคลากรสาธารณสุข	
2.3.1 บริการคลินิก ให้การปรึกษาในกรณีมีการส่งต่อจากสถานศึกษา	174
2.3.2 บริการปรึกษาทางโทรศัพท์	179

	หน้า
3. การสร้างเครือข่ายและกิจกรรมสนับสนุนเครือข่าย.....	187
3.1 การสร้างเครือข่ายของสถานศึกษา	187
3.2 กิจกรรมสนับสนุนเครือข่ายโดยสถานบริการสาธารณสุข	194
3.2.1 การสนับสนุนสื่อความรู้ เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพจิต	194
และสารเสพติด	
3.2.2 การรณรงค์ในสถานศึกษาและชุมชน จัดตั้งชมรม To Be Number One	198
ในสถานศึกษา การสนับสนุนการจัดตั้ง To Be Number One	
Friend corner ในชุมชน	
บทที่ 3 การประเมินผลการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน.....	203
1. กระบวนการประเมินผลฯ	203
2. การกำหนดกรอบการประเมินผลฯ	205
3. ยุทธศาสตร์สู่ความสำเร็จของการประเมินผลฯ	214
บรรณานุกรม	216
ภาคผนวก	217
ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในการบูรณาการดำเนินงานคู่มือช่วยการดูแล	219
ช่วยเหลือนักเรียนและแนวทางแก้ไข	
ทำเนียบเครือข่าย	227
พื้นที่รับผิดชอบของศูนย์สุขภาพจิต เขตตรวจราชการ กรมสุขภาพจิต	233
หน่วยบริการด้านสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่น	234
รายนามคณะทำงานจัดทำคู่มือฯ	237

หน้า

ภาพประกอบ 1	แนวคิดบูรณาการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3	3
	ระหว่างสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุข	
ภาพประกอบ 2	แนวทางการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของคู่มือช่วย 6	6
ภาพประกอบ 3	ขอบข่ายความรับผิดชอบ และกิจกรรมดำเนินงานของคู่มือช่วย 8	8
	การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระหว่างสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุข	
ภาพประกอบ 4	การกำหนดคู่มือช่วย 9	9
ภาพประกอบ 5	แนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมของคู่มือช่วย 12	12
ภาพประกอบ 6	การศึกษาข้อมูลความต้องการของชุมชน 14	14
ภาพประกอบ 7	การวิเคราะห์ศักยภาพของสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุขคู่มือช่วย 16	16
	โดยใช้เทคนิค SWOT	
ภาพประกอบ 8	แนวคิดการเสริมสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานและความเข้มแข็ง 25	25
	ของทีมงาน	
ภาพประกอบ 9	กระบวนการสร้างความตระหนัก และความรับผิดชอบของทีมงาน 30	30
ภาพประกอบ 10	องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของทีมงาน 31	31
ภาพประกอบ 11	การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 40	40
ภาพประกอบ 12	กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 49	49
	ของครูที่ปรึกษา	
ภาพประกอบ 13	กระบวนการดำเนินงานเรื่องแก้ไขปัญหานักเรียนของครูแนะแนว 50	50
	และครูปกครอง	
ภาพประกอบ 14	การดำเนินงานของคู่มือช่วยในกิจกรรมการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 52	52
ภาพประกอบ 15	การดำเนินงานของคู่มือช่วยในกิจกรรมการคัดกรองนักเรียน 66	66
ภาพประกอบ 16	การดำเนินงานของคู่มือช่วยในการจัดกิจกรรมโฮมรูม 81	81
ภาพประกอบ 17	การดำเนินงานของคู่มือช่วยในการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน 87	87
ภาพประกอบ 18	การดำเนินงานของคู่มือช่วยในการช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง 94	94
	และกลุ่มมีปัญหา	

สารบัญ ภาพประกอบ (ต่อ)

		หน้า
ภาพประกอบ 19	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนของ ครูที่ปรึกษาด้วยการให้การปรึกษาเบื้องต้น	101
ภาพประกอบ 20	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการปรับพฤติกรรมด้วยการจัดกิจกรรม ในชั้นเรียนเพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน	107
ภาพประกอบ 21	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน/จับคู่ Buddy	111
ภาพประกอบ 22	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการจัดกิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน	115
ภาพประกอบ 23	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการจัดกิจกรรมซ่อมเสริม เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน	119
ภาพประกอบ 24	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน	123
ภาพประกอบ 25	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน	127
ภาพประกอบ 26	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการดำเนินงานส่งต่อภายในสถานศึกษา	132
ภาพประกอบ 27	การดำเนินงานของคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ในกรณีปัญหายุ่งยากซับซ้อน	136
ภาพประกอบ 28	การดำเนินงานของคู่มือช่วย ในการประชุมปรึกษารายกรณี เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ในกรณีปัญหายุ่งยากซับซ้อน	141
ภาพประกอบ 29	การดำเนินงานของคู่มือช่วย ในกรณีนักเรียนมีปัญหายุ่งยากซับซ้อน จำเป็นต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก	155
ภาพประกอบ 30	การจัดกิจกรรมกลุ่มจิตสังคัมบำบัดในสถานศึกษา	160
ภาพประกอบ 31	บริการคลินิกให้การปรึกษาของสถานบริการสาธารณสุขในกรณี มีการส่งต่อจากสถานศึกษา	174
ภาพประกอบ 32	บริการปรึกษาทางโทรศัพท์	179
ภาพประกอบ 33	การสร้างเครือข่ายผู้ปกครองและชุมชนของสถานศึกษา	187

	หน้า
ภาพประกอบ 34 การสนับสนุนสื่อความรู้/เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพจิต และสารเสพติดของคู่มือช่วย	194
ภาพประกอบ 35 การรณรงค์ในสถานศึกษาและชุมชน จัดตั้งชมรม To Be Number One และ To Be Number One Friend Connor ในชุมชน	198
ภาพประกอบ 36 กระบวนการประเมินผลการสร้างคู่มือช่วยการเรียนรู้ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน	204
ภาพประกอบ 37 โครงสร้างการประเมินผลโดยใช้แนวคิดตามทฤษฎี CIPP Model	211
ภาพประกอบ 38 ตัวอย่างโครงสร้างกรอบการประเมินผลการสร้างคู่มือช่วย การดูแลช่วยเหลือนักเรียน	207

	หน้า
ตาราง 1 แสดงกิจกรรมหลักการดำเนินงานคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน.....	๗
ตาราง 2 แสดงเป้าหมายการดำเนินงานสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	3
ตาราง 3 แสดงแผนการดำเนินงานสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4
ระหว่างสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุข	
ตาราง 4 แสดงกรอบการประเมินผลการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนฯ	208
ตาราง 5 แสดงปัญหาอุปสรรคในการบูรณาการดำเนินงานคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือ	220
นักเรียนและแนวทางการแก้ไข	
ตาราง 6 แสดงทำเนียบเครือข่ายป้องกันแก้ไขปัญหามสุขภาพจิตและสารเสพติด	227
ในสถานศึกษาโครงการพัฒนาเครือข่ายการช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต	
และป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา	
ตาราง 7 แสดงพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์สุขภาพจิตเขตตรวจราชการ สังกัดกรมสุขภาพจิต	232
ตาราง 8 แสดงหน่วยงานบริการด้านสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่น	234

คู่มือการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับบุคลากรสถานศึกษาและบุคลากรสาธารณสุข

การสร้างคู่มือช่วย การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างระบบการศึกษา และระบบสาธารณสุข “คู่มือช่วย” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคู่มือช่วย ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านสุขภาพจิตและป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา โดยสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ และสำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต ได้รวบรวมประสบการณ์การดำเนินโครงการพัฒนาคู่มือช่วยการช่วยเหลือด้านสุขภาพจิตและป้องกัน สารเสพติดในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ได้จัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนพบว่าปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จคือการทำงานร่วมกันในลักษณะคู่มือช่วยระหว่างสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุข จึงมีการจัดทำเป็นเอกสารแนวทางการดำเนินงานพัฒนาคู่มือช่วยให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จประกอบด้วยสาระ 4 เรื่อง ดังนี้

บทนำ กรอบแนวคิดการพัฒนาคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบองค์รวม

บทที่ 1 แนวทางการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งบูรณาการวิธีการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับปัจจัยสู่ความสำเร็จ (Key Success Factor) และทำให้บรรลุความร่วมมืออย่างแท้จริงของคู่มือช่วย

บทที่ 2 เป็นการนำเสนอแนวทางการบูรณาการ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในทุกขั้นตอนของสถานศึกษา และ การดำเนินงานเชิงรุกของสถานบริการสาธารณสุขที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐานปฏิบัติการ และ ปัญหาอุปสรรคที่อาจพบจากการดำเนินงาน และแนวทางการแก้ไข

บทที่ 3 นำเสนอแนวทางการติดตามประเมินผล การพัฒนาคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวม

แนวทางการประยุกต์ใช้

เนื่องจากการดำเนินงานในรูปแบบของคู่มือช่วย จะมีการประสานงานระหว่างสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุขในทุกขั้นตอน ซึ่งในการปฏิบัติงานจริงคู่มือช่วยจำเป็นต้องมีความพร้อมในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ก่อนแล้ว

สถานศึกษาที่ยังไม่พร้อมหรือไม่ได้ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรเริ่มต้นโดยจัดให้มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามคู่มือการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) หรืออาจขอการสนับสนุนจากสถานบริการสาธารณสุข เฉพาะกิจกรรมหลัก ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงกิจกรรมหลักการดำเนินงานคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กิจกรรมที่ดำเนินงาน โดยสถานศึกษา	กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกัน	กิจกรรมที่ดำเนินงาน โดยสถานบริการสาธารณสุข
1. รู้จักนักเรียนรายบุคคล 2. คัดกรองนักเรียน 3. ส่งเสริมนักเรียน 4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา 5. ส่งต่อภายในและภายนอก	1. ประชุมวางแผน 2. พัฒนาบุคลากร 3. ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริม ป้องกัน (ตามคำขอของสถานศึกษา) 4. ประชุมปรึกษาหารือกรณี (Case Conference)	1. สนับสนุนเครื่องมือ/ความรู้ 2. รับส่งต่อในกรณีปัญหา ยุ่งยากซับซ้อน

จากตาราง สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน 5 กิจกรรมหลัก ได้แก่ รู้จักนักเรียนรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาเบื้องต้น รวมถึงการส่งต่อภายในและภายนอก

สถานบริการสาธารณสุข เป็นผู้สนับสนุนเครื่องมือ ความรู้ในการดำเนินงาน รับส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหายุ่งยากซับซ้อน เพื่อบำบัดรักษา เมื่อได้รับการประสานงานจากสถานศึกษา

ส่วนกิจกรรมสำคัญจำเป็นที่สถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุขคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้แก่ การประชุมวางแผนร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมป้องกัน ตามคำขอของสถานศึกษาและการประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้นก่อนลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข

คู่มือผู้ปฏิบัติงานสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วยชุดคู่มือ 3 เล่ม ได้แก่

1. คู่มือการสร้างคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำหรับบุคลากรสถานศึกษา และบุคลากรสาธารณสุข
2. คู่มือสนับสนุนการดำเนินงานคู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. ความรู้สุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นสำหรับผู้ปฏิบัติงานเครือข่ายสุขภาพจิต ซึ่งจะมีเนื้อหาครอบคลุม ปัญหาพฤติกรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการติดสารเสพติด โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม กับสภาพปัญหาและความพร้อมของแต่ละพื้นที่

คณะทำงานหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารชุดคู่มือนี้จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานสร้างและพัฒนา “คู่มือช่วยการดูแลช่วยเหลือนักเรียน” ระหว่างสถานศึกษาและสถานบริการสาธารณสุขคู่มือช่วย โดยเน้นความร่วมมืออย่างแท้จริงและก่อให้เกิดความยั่งยืนในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป